

Розстріляне відродження.
Семенко, Седляр,
Старицька-Черняхівська,
Хвильовий, Хоткевич,
Шкурупій

Харків
«Фоліо»
2023

Михайль Семенко

Михайль Семенко (справжнє ім'я — Михайло) народився 19 (31) грудня 1892 року в селі Кибинці Миргородського повіту Полтавської губернії. Його рання футуристична творчість була просякнута урбаністичними та мариністичними мотивами й сюжетами, відзначалася мовними і формальними експериментами та намаганням епатувати читача. 1913-го вийшла перша його збірка *Prelude*, 1914 року — «Дерзання» і «Кверофутуризм».

Коли вибухнула Перша світова війна, Семенка мобілізували на Далекий Схід, у Владивосток, де служив телеграфістом. Там поет написав збірки «П'єро задається» і «П'єро кохає». 1918-го Семенко видав у Києві збірки «П'єро задається», і «Дев'ять поем». 1919 року проголосив «революційний футуризм» й опублікував «ревфутпоему» «Тов. Сонце» та «Дві поезофільми». Працював редактором часопису «Мистецтво».

Зазнавши критики літературних кіл, перейшов на позиції «лівого фронту», працював головним редактором Одеської кінофабрики. Знову критикований, Семенко відійшов від футуризму, ставши «співцем більшовицької революції». На початку 1930-х визнав «хибність» своїх колишніх позицій.

23 квітня 1937 року поет провів у Києві свій останній творчий вечір. Оскільки постійно мешкав у Харкові, але часто бував у Києві, підготували відразу два ордери на його арешт. Семенка звинуватили в тому, що бере участь в Українській фашистській націоналістичній терористичній організації, якої насправді ніколи не існувало, а також у «плануванні замаху» на секретаря ЦК КП(б)У Косіора.

Надломлений морально та фізично поет «зізнався» в усіх звинуваченнях. 23 жовтня 1937-го його засудили до розстрілу з конфіскацією всього майна, наступного дня стратили в одній із київських в'язниць і поховали в братській могилі в Биківнянському лісі. Поета реабілітували посмертно самі ж комуністи.

Поєма майбутнього (*La futurition*)

Незнані гуркоти найновіших патентів
нечути цокотіння металів міцних
виблискуючої міді сліпучі плями
горді будови залізних архітектів —
вся моя душа повна змагання
вся сила мого розуму горить у поривах
в прагненнях піниться моя кров —
відчути промінь винайденого сонця.

Зір мій опереджує експрес
вигинає він між камінних схилів
що ховають в собі
 скарби майбутньої реалізації
через долини перерізані
 удосконаленими каналами
повз череди вихованого скоту
до блакитних хвиль
 де кінчається дикий граніт де
починається горда блакить океану
переможена мікроскопічним рухом атомів
подолана безмежним кабелем
 що таїться на дні.

Зір мій опереджує електричний ток
моя безсонність переборює в мені звіра

моє натхнення
звільняє мене від аморфності
моя геніальність
зруйновує спокій обставин.
Я почуваю себе без меж
я почуваю себе над расовим
і надкультурним
я змагаюсь з безсиллям погасаючих атаків
я становлюсь майбутнім і сильним
шуми незнані міняться бетоною музикою
і встає залізна людина
осліплюючим силуетом
на фоні матерії подоланої.

З його очей струїть електрична воля
Що ховає в собі надзвичайні прикмети
гори падають під її напруженням
час і простір зливаються в ірреальність
закони природи підпадають впливу
утворюється великий синтез
об'єктивності і егоцентризму
апогеї заходу й сходу зливаються в
жагучий скок
в інтуїтивнім єднанні
збіглись в неминучій точці
natura naturata й natura naturans.

Поема відваги
(*Poeme electrique*)

Нічно. Плямить ліхтарна рама.
Ліжко біліє бо я не сплю.
Стихла промчавшись улична драма.
У-лю-лю.

В засипаючу думку
Іскри гірляндних слів.
Я хочу, щоб мені приснилась Гренландія
В брильєнтах безкошмарних снів.

Друзі мої, закрийте енциклопедії
й фоліанти!
Друзі мої, з екстазним захватом — вперед!
Хай каскадно блакитяться веранди
І опурпурить весь світ бред.

Хто скрикнув: — лячно —
Скажи матері, що ти не справив надій!
Бо в її душі стало мрячно
І — призорний — ти отримаєш сміх — мій.

Несвідомими нитками
Перетягнувся світ.
Енергія — електричними струмками —
Завладала морем —
І згинуть кволі, згинуть комічні, згинуть
хорі
В розпаді невикористаних літ.

Я запалив електрику —
Друзі мої, ніччю — це для вас!
Я до болота й снання не звикну —
Я не можу, не можу спати.

Хто засвітив у млі непевній
Смолоскип блискучий, смолоскип з-над
стіп?
Щоб освітлить дорогу мрії марній,
Щоб освітлить красу руїн?

Збігайтесь, збігайтесь, титани-велетні
Таємними силуетами з усіх сторін!
Бо я засвітив електрику!
Бо я задзвонив у дзвін!

Не бійтесь вісників,
Не оглядайтесь, не повертайтеся назад!
На кладовищах, в квітах запоезених
смітників,
Вигинається містичний гад.

Я люблю, я люблю бульварні погляди,
Я не подам несміливим руки.
Хто умирає від позиченого голоду?
Хто благає неймовірно: — кинь — ?

Перејди, перејди роздратовану вулицю,
Просто в вічі божевільному глянь.
Хай твій мозок і увага напружаться,
А ти розсмійся і стань!

І коли стане непривітно і холодно —
Зайди у міський сад.
Друзі мої, не бійтесь вісників!
Друзі мої, не повертайтеся назад!

І хто злякається несподіваного крику —
Той оганьбив існуванням величний час.
Друзі мої, я встав і засвітив електрику —
Друзі мої, ніччю — це для вас!

Тов. Сонце
(*Ревфутпоема*)

Вступ

Розгубилися напередодні великих свят
Розірвали люди —
і може ніколи ніколи не простять
ображені груди —
стомлені напередодні залізних свят.

І сказали, що ніхто не винний,
і промовили всім душам і всім серцям —
неминучого руху ніхто не спинить
і ніхто не помітить ям —
і ніхто і ніхто і ніхто
не захоче лягати посеред дороги
і кожний жаліє своє пальто
і кожний обмацує свої ноги.

Не збивайтесь зі шляху —
бо не хочеться думати —
бо ми заплутаємось —
не відходьте не розбігайтесь
всі разом —
в душі спільне змагання —
не збивайтесь, не розходьтесь по манівцях,
бо ми заплутаємось і не зійдемося
і загубим зорю.

Зорі владають
засвічені нами —
зорі в димну ніч
підпалену нами —
загине, хто відірветься —
пропаде, хто втерє ногу —
не пристане, хто загубить пульс.

І скільки вас блідих і ніжних
що довіряють Сатурну —
хто сполучив з душею сатурновий знак
околені —
розгублені без мети —
відбилися від шляху —
піддалися гіпнозній силі —
стомились, обезуміли без майбутнього.

Маніфест *(Марш)*

Розносить буря всесвітній пожар,
Хитаються будови, корчиться світ.
Там, де пройшли, вже немає хмар
І сходять червоні зорі над сутінками віт.

І блисне сліпуче сонце, і запалають міста і села,
І зворухнуться серця одверті у золотому огні.
Приходьте до нас, у кого обличчя веселі,
Хто життя не шкодує у червоній борні.

Темні сили рідіють. Заженем їх у нори!
Розіпнемо на стінах, хто коритись не міг!
Хай покрийють всю землю червоні прапори —
Лише той веселий, хто світ переміг!

I

Схвилювалось синє море до дна
пішов галас по всій землі
хто каже що надходить весна
і зашелестів молодий ліс

схвилювалося море до дна
пішли грюки по всій землі
цього року буде рання весна
і вода затопить ліс

і здригнуться віки до дна
і прорветься огонь з землі
і освітлить нетрі весна
і захитає буря ліс

розітнеться підземний грюк
здійметься порох з ним
затріпоче мільйоном рук
загуркоче пеклом рим

розгойдає сліпучий крик
замигоче блідим огнем
і побачить що хтось вже зник
і зажадають сталєних поєм

але стримать той гук не міг
одноротий шалений вий
і залоскоче над містом сміх
і відгукнеться безжалєне — бий.

Загуде із ночі.
Рявкне переляканим вибухом.
Місто витріщить очі,
сколихнеться глибоко.

Обтягується червоним.
«Хай живе революція!»
Тягнеться підбита ворона
по Прорізній вулиці.

В перший такт не попали —
загули хто куди
але всі пізнали
«Інтернаціоналу» мотив.

Буржуй на дорозі на біду.
«Смерть контрреволюції!»
З великим червоним бантом сказав:
«Завсіди
ми за революцію».

Буде жалітися хто не повірить —
можна йому показати на плакат.
Хтось буде пити за нову віру,
а хто буде плакати.

Пролетів грузовий з симетрією багнетів
закахикали від бензодиму.
І підкреслили: з буржуя ми зробимо котлету:
нічого панькатися з ними.

Перетягли через всю вулицю
і задерли голови —
подивись, кажуть, як здорово
і в очі не мулить.

А як буде вночі!
Ге-е! Це тобі не Salon d'Art
тут і не пахне Пасажем.
Просто тобі снопом як ударить,
ніби між очі кулаком, скажем.

От тобі й мистецтво!
Музу стягли,
крутнули разиків зо два,

божкались: що за рвещтво,
що за хулігани, неуцтво —
і прочі слова.

Аж тут справа не в тому!
Хоч умирай, хлопче, —
немає життя конче,
не розсипайся золотом.

Ну, й перетягли ж!
От же й постарались!
Віник обмочили в фарбу
пообмотували ліхтарі
і наказали:
«Свято».
І було дійсно (свято).
Ну, й же ж-а-а-а!..

II

Переходили засніженим бруком
у відтінках каламутних хмар.
Небо гнівалось, земля відповідала грюком,
і гупав черговий удар.

Червоними язиками розкидалася мрія,
кожний крок відмінювався фільмами мініатюр.
Всі поспішають до залізного змія,
всі благословляють вокзальний мур.

Метушилися заклопотані натовпи
в шуканні невідомих доріг
підпирали навхрест телеграфні стовпи
бетонний ріг.

А потім подавали потяг —
загули паровози —
гамір зливавсь у руйнуючі погрози
і було сухо в роті.

Сіріли фігури в рухаючій барельєфі
гудили вигуки і затривожені дзвінки.
Валялась під ногами брошурка Тефі,
два ешелони вже рушили на Київ!

Було небезпечно на бушуючій пероні
геть хто без діла! —
зливаються сирени в ухаючій стоні
а по той бік гуркоче автомобіль.

І ще один ранок.
На небі було написано:
«Встань».
Хтось тикав пальцем на спис
і захопив обранець.

Виліз замурзаний
крутнув рушницею
і попав у пузо.
Масло з паляницею!

«Советская типография»!
Оперний театр!
Винесли заколотого графа
і останню звістку з Татр.

Небо душить місто пасмами похмурими,
улиці здригаються захватом випадкових драм,
пробіг гуркітно автомобіль
навантажений літературою
назустріч завойованим дням.

Саме час як виходить газета —
хлопчаки розбігаються з вигуками: «Комунар»
починаються перші раз вечірнього менуета,
ворушиться світлотінями мокрий тротуар.

У лиці розбігаються огневими хвилями
в тремтячих іскорках залізного попурі
і здригається небо зачарованими крилами
у такт затурбованій грі.

Стікає вода по трамвайних рельсах,
день зупиняє ходу.
Все перечули, ждуть останньої версії,
і розгукнув: іду!

Слава Богу!
(отримав ляпаса) —
загубив останню змогу,
всі очі випас.

Вечірня газета!
Одгукнулось по всіх кутках.
І затріпотіло серце поета,
і просвітлішав жах.

Вечірня газета!
Як там Одеса?
Хочеться дредноутового піруета
після заштореної меси.

Осліпли великі вулиці,
стікає вода при ліхтарях.
Немає місця муці
поки чутно — гряк,
— Гряк!

Дихає ніч знайомим вітром
після сонячного дня.
Всміхнувсь Хрещатик тогорічним привітом
розстебнув пальто і капелюх здійняв.

Завтра день прокинеться
і приголубить усе розхристане —
усе хлоп'яче і молоде —
омайнрідене, омонтекрістене —
ранком весняним по вулиці йде.

І розкаже зустрічним паннам
про дихання вечірніх рим
здивує вічно знайомим і вічно нежданим
захвилює в арпеджах гри.

III

Сміливим рухом
видряпались по бруку
і потухли,
і повисли руки.

Відпочивають на рівному місці.
Усе висить на своїх гвіздках —
на небі місяць,
електрика в ліхтарях.

Ждуть з-за рогу залізних коней —
іскор від камня.
Може ще блисне багрово-червоне,
в очах неминучим стане
і переконає неймовірних
поки ніч потухне
про субстанціональність металу і гамірний
рух.

Випливали сизі дими з-за міста
вквітчались оранжевими стьожками
переливались вилиском намиста
і мінялись казками.

На небі ювілей Тараса Шевченка
на сході висовують сліпучий плакат
і шумлять людські віти —
— енко
— енко
— енко
і крутивсь
скажено і безтолково світовий циферблат.

Уже зійшло.
Уже день.
Брязнуло перше без слів
а потім —
дззе-нь!

На плацу трибуна.
Всі, всі до центру!
Зараз повезуть труни
на цвинтар.

Глянь, хто може!
Хто не міг — сховався.
«Боже, Боже», —
з льоху озвався.

Червоне!
Червоне!
Червоне!
Сонцеві перше слово!
Голова у мідь дзвоне!
Не треба розмов!

І заговорив тов. Сонце:
«Сніг уже розтає
Треба тачок конче».
І хтось відгукнув:
«Є».

День був дуже пекучий.
Ждали вечора.
Піт котився з натовпеної бучі
закликали фельдшера
і просили води.
Руділи й мерхнули високі плечі
і благали:
прийди!
І прийшов вечір.

Зостався сам на плацу
біля міської Думи.
І шептав без плачу
в задумі:

Це ж тимчасово!
А далі? —
Візьме останнє слово —
ну, і що ж?
— Ціанистий калій.

Зле.
Зовсім спокійно!
Залишиться довічно мале
Ритмічно і мелодійно?
Фі.
Це ж тільки епоха!
Тема: Міф і
блоха.

Залишивсь один на трибуні
місяць був високо над будинками
вже позлітали на небо дурні
спостерігав навшпиньках
але ж була ніч
уже полягали спать
ворушиться слизький брук
відпочивають на рівному місці
усе висить на своїх гвіздках —
на небі місяць
електрика в ліхтарях.

IV

Виводили армію з міста
щодня зникали непомітно
спустили вулиці
— на фронт!

Без вигуків і без парадів
ніби буденно
(невже кінець?)
лязгали грузовики
тріскали машин
шини
тротуари натовпом
праворуч
(ліворуч)
плакати на вітринах
(гідра контрреволюції)
магазини взяті на учт
бігали собаки
крутили хвостами біля кафе
гнались за двоповерховими автомобілями
а я

на розі Фундукліївської й Володимирської
розставив свій мольберт.

Виринув один з паштетної

і кинув:

— прозаїк.

І другий:

— зрадник.

Торкнув мимохідь

здійняв капелюха

і сказав:

— Романтик.

Сіпнула за рукав:

— Милій.

Вийшов з воріт редакції,

(портфелем)

застібуючи пальто

призирнув:

— ліберал.

І гукав газетяр

з обірваним чоботом:

— Розумієте

— Розчинили фронт

— Розірвали

— Розігнали розумієте військо

— За Київ

— Привезли свіжої літератури.

От це гаразд!

Розділились між двох ідей,

переплутались в традиціях.

Один кричав: я геній

і робив геніальну репетицію.

— Згадував Японське море,

— Тигрову Батарею,

ЗМІСТ

Михайль Семенко	3
Поема майбутнього (<i>La futurition</i>)	5
Поема відваги (<i>Poeme electrique</i>)	6
Тов. Сонце (<i>Ревфутпоема</i>)	9
Маніфест (<i>Марш</i>)	10
Поема повстання (<i>Спеціального призначення</i>)	25
НЕП	45
Авіатор	45
Трамп	46
Пташиний острів	47
Заплети косу міцніш	47
Патагонія	48
Завод ім Мих. Семенка	48
Місто	50
Пісня трампа	50
Василь Седляр	51
Людмила Старицька-Черняхівська	53
Жива могила (<i>Українська легенда</i>)	55
Микола Хвильовий	91
Санаторійна зона. <i>Сергію Пилипенкові</i> (<i>скорочено</i>)	93
Я (Романтика)	142

Гнат Хоткевич163
Хмельницький (<i>Скорочено</i>)165
Суботів165
Київ203
Гео Шкурупій275
Міс Адрієна277
Божественна комедія (<i>Памфлети</i>)328